

Elveszik a kulturális dolgozók közalkalmazotti státusát

A szemüveges közellenség

Fotó: MTI/Komka Péter

KULTURÁLIS NAPSZÁMOSOK

A minisztérium szerint az elavult közalkalmazotti bértábla teszi szükségessé, a szakszervezet szerint csak a leépítést készítik elő vele – mi célt szolgálhat, ha elveszik a muzeológusok, könyvtárosok, levéltárosok, közművelődési dolgozók közalkalmazotti státusát?

■ „Azokra a könyvtárosokra, akik nem csinálnak semmit, nem lesz majd szükség, akik viszont aktívan kitalálják, hogyan lehet új és új programot hozni, ők nagyon sok pénzért ott fognak tudni maradni” – ezzel magyarázta Fekete Péter kulturális államtitkár, hogy miért nyúlnak hozzá a kulturális szféra dolgozóinak közalkalmazotti státusához. Az erről szóló törvénytervezet múlt csütörtök este küldték ki a szakmai és a szakszervezeteknek azzal, hogy közvetlenül a négynapos húsvéti munkaszünet után, kedd reggelre véleményezzék. Kedden késő este már be is nyújtották a parlamentnek a tervezetet, amely mintegy 20 ezer embert érint: a közgyűjteményekben (múzeum, könyvtár, levéltár), a közművelődés területén, illetve az előadó-művészeti szférában dolgozókat (utóbbi egy részében már korábban megtörtént a váltás).

Bár az a pont végül kikerült belőle, a javaslat eredeti verziója szerint a jogszabály egye-

dül a kormány által alapított Veritas Történet-kutató Intézet és Levéltár dolgozóira nem vonatkozott volna. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma (Emmi) egy közleményben utólag ezt azzal magyarázta, hogy a Veritas egyben kutatóintézet is. „Ez az indoklás nagyon kiverte a biztosítékot a kollégáknál, mert azt bizonyítja, hogy a tervezet készítőinek fogalmuk sincs erről a szakmáról – mondja Papp Katalin, a Közgyűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete (KKDSZ) megbízott elnöke –, ezekben az intézményekben 80 százalékban tudományos kollégák dolgoznak. Gyakorlatilag a teljes szakmát megalázták.”

A másik változtatás a végül beadott javaslatban, hogy bekerült az indoklásába egy 6 százalékos, idén januárig visszamenő béremelés is. „A csütörtökön elküldött javaslatnak az elején egy fél mondat volt csak az anyagi megbecsülésre való hivatkozás, most – utólag – mégis úgy csinálnak, mintha vala-

mi komoly szándék lett volna erre” – teszi hozzá Papp Katalin.

„Ez számunkra nem kizárólag anyagi kérdés – mondja Barátné Hajdu Ágnes, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke –, a könyvtárosoknak, és azt gondolom, hogy a kulturális szféra területén valamennyi dolgozónak meghatározó identitása, hogy az emberekért, a közért van. Ezen a nagyon komoly munkaerőgondokkal küzdő pályán – aminek alapvetően az elégtelen bérezés az oka – még mindig ez az idea az, ami ott tartotta az embereket, hogy teszünk valamit a társadalomért, a kulturális örökségünk és emlékezetünk megőrzéséért és megóvásáért, támogatjuk a kutatás és innováció előmozdítását, segítjük a műveltség, tanulás, írástudás és olvasás támogatását. Ezt megkérdőjelezni, ez feldolgozhatatlan számunkra.” (A közalkalmazotti bértábláról lásd keretes írásunkat.)

Anyagi megbecsülés

A javaslat indoklása szerint a közalkalmazotti törvény nem tudta követni a munkaerőpiaci és munkajogi változásokat, „életszerűtlenné vált”, a jogviszony munkaviszonnyá alakítása pedig megteremtene az egységes jogállást. Csakhogy Papp Katalin szerint hivatalosan eddig is megvolt a lehetőség arra, hogy felfelé akár 400 százalékkal is eltérjenek az intézmények a közalkalmazotti bértáblától. „Miért nem tudtak többet fizetni? Azért, mert az utóbbi években a Fidesz-kormány bevezette a bértömeg-gazdálkodást, ami meghatározta az intézmények bérkifizetésének maximumát. Így magasabb fizetést csak úgy adhattak, ha elküldtek embereket – és most is ez várható.” Sőt, 2011-ben a kulturális államtitkárság azonnali hatályú, 20 százalékos bértömegcsökkentést is elrendelt a nemzeti közgyűjteményeknél. „Több nagy intézményben ezt úgy oldották meg, hogy 4 és 6 órás munkaviszonyra vették vissza a kollégákat, mert különben nem tudták volna szakmailag megoldani a pótlásukat. Már most hallottunk több olyan intézményről, ahol e módszer bevezetését tervezik.” A terület utóljára 2002-ben kapott érdemi, 50 százalékos fizetésemelést, illetve 2017-től 15 százalékos kulturális bérpótlékat. „Amikor még a szakminisztérium – a 2018-as választás előtt – a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvényt betartva egyeztetett a szakma

AZ ELAVULT BÉRTÁBLA

A közalkalmazotti bértábla tíz, végzettségen alapuló fizetési osztályt, valamint ezek mind-egyikénél a közalkalmazottként ledolgozott évek függvényében tizenhét fizetési fokozatot különböztet meg. Elvileg tehát 170 különböző illetményt kellene tartalmaznia, ehhez képest a 2020-ban érvényes bértábla szerint 139 kategóriában vagy a minimálbért (bruttó 161 ezer, nettó 107 ezer forint), vagy a garantált bérminimumot (bruttó 210 600, nettó 140 ezer forint) kapják a közalkalmazottak. Egy egyetemi végzettséget igénylő munkakört betöltő dolgozónak is csak 34 év munkaviszony után emelkedik a fizetése (mintegy bruttó 8000 forinttal), a legmagasabb illetmény pedig egy akadémiai doktori címmel

rendelkező dolgozó is csak 49 munkaév ledolgozása után érheti el – ez bruttó 321 746 (nettó 214 ezer) forint, mely összeg nem éri el a hivatalos magyar átlagjövedelmet. A 2017-ben bevezetett kulturális illetménypótlék alapösszege 20 ezer forint, ám ezt is a bértábla szerint adják, összege 10 és 50 ezer forint változhat. Ezeket felül nyelvvizsgapótlék is járhat a közalkalmazottaknak, de így is megtörténhet, hogy közel 40 év munkaviszony után, felsőfokú végzettséggel és nyelvpótlékkal együtt is mintegy 190 ezer forintot visz haza egy muzeológus havonta, a főiskolai végzettséget igénylő könyvtáros állásoknál pedig előfordulhat, hogy mindössze 157 ezer forintot.

A KÖNYVTÁRAKHOZ IS HOZZÁNYÚLNAK

A javaslat felhatalmazást ad a kormánynak arra is, hogy rendeletben szabályozza a közgyűjtemények és közművelődési intézmények névhasználatának szabályait, ez pedig lehetőséget teremthet akár a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak kormánypartí körökben régóta szorgalmazott átnevezésére is. A javaslat emellett érinti a levéltári törvényt és a könyvtárak rendszerét is, ezért mind a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE), mind a Magyar Levéltárosok Egyesülete (MLE) sérelmezte, hogy a szakmai jogszabályok korszerűsítését összemosták a közalkalmazotti

státus elvételével, ráadásul a módosítások előtt semmiféle szakmai egyeztetés nem volt. Az MLE emiatt nem is véleményezte a szakmai kérdéseket.

A javaslat említi például oly módon, eddig itthon és külföldön is ismeretlen könyvtártípust, amely a könyvtári rendszer jelenlegi szerkezetét erősen megbolygatja – ez a regionális könyvtár. „Ennek a szerepe sem tisztázott, és nyilván ezzel kapcsolatosan is további megbeszélésekre tartana igényt mind az egyesület, mind a teljes könyvtári társadalom” – mondja Barátné Hajdu Ágnes, az MKE elnöke.

egyetlen reprezentatív szakszervezetével, a KKDSZ-szel, azt is beígérte, hogy ezt a bérpótlékot megemelik, illetve már 2016-ban azt ígérték, hogy 50 százalékos béremelést adnak több lépcsőben. Hitegettek bennünket mellett, hogy mindig arra is hivatkoztak, hogy lesz a kulturális területen is életpályamodell, amelyen ők ezekkel dolgoznak. De ez nem történt meg, sőt most az derült ki, hogy egy éve már ezen a mostani intézkedésen dolgoztak úgy, hogy a jelzett törvény szerinti egyeztetésre nem került sor, holott ez mindenképpen ágazati jelentőségű kérdés.”

Bereczki Ibolya, a múzeumügyi szakmai szervezet, a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület elnöke szerint nagyjából egy évvel ezelőtt már megjelent a fenntartói gondolkodásban, hogy változásra van szükség, mert a közalkalmazotti bértábla elavult. A szakmai szervezetek akkor egy bértábla-konstrukciót is készítettek, egy életpályamodell, amelyben a motivációs és teljesítményértékelő rendszer is megjelent volna. Barátné Hajdu Ágnes beszámolója szerint 2014 óta számtalanszor próbál-

tak leülni az adott területért felelős minisztériumi vezetővel, hogy a könyvtári dolgozók bérért, megbecsülésért növeljék. Már akkor hallottak arról, hogy tervben van a közalkalmazotti státus megszüntetése, de amikor erre rákérdeztek, a minisztériumból kifejezetten cáfolták, hogy ez az öt esetükben is felmerülne.

Kérdéseinkre az Emberi Erőforrások Minisztériumából (Emmi) azt a választ kaptuk, hogy a beígért 6 százalékos béremelés „több mint 5 milliárd forint többletforrást jelent a szektornak”, a változtatást pedig azzal indokolták, hogy „a közalkalmazotti bértábla 2008 óta nem változott”, és hogy „a közalkalmazotti jogviszony előmeneteli rendszere több szempontból elavult, és nem nyújt biztonságos életpályát”. Válaszában az Emmi kitért arra is, hogy „a kulturális szektor képviselői többször jelezték az ágazati szakmai egyeztető fórumokon, hogy a közalkalmazotti bértábla változtatásága bérfeszültséget okoz”. A törvényjavaslatnak ugyanakkor csak az indoklásában szerepel a 6 százalékos béremelés, ráadásul ez a mérték a KKDSZ szerint közel sem elegendő a

bérfeszültség megszüntetéséhez. „Az utólagos nyilatkozatban közzétett 6 százalékos béremelés annyira sértő és megalázó, amire nincsenek szavak. Az az érzésünk, hogy ez egy elírás, hogy a szám elejéről lemaradt egy 3-as; ha 36 százalék lenne, még akkor is csak szinten lennénk az árak emelkedéséhez képest. A béremelésnek semmi köze nincs a törvénymódosításhoz. Egyikből a másik nem következik.”

A terület alulfinanszírozottságán önmagában nem segít, hogy a változás után nem közalkalmazottak dolgoznak majd a közgyűjteményekben vagy a közművelődés területén, hanem immár a munka törvénykönyve hatálya alá eső munkavállalók. „Ez a szféra – mutat rá Papp Katalin – mindig is az adófizetők pénzéből működött, közszolgáltatást végeztek, a költségvetéstől függ a fenntartásuk, és ez a tervezett 6 százalékos béremelés mutatja, hogy megbecsülésről vagy béremelésről nincs szó. A tervezetben nem részletezik, hogy melyek azok a foglalkoztatási tapasztalatok, amelyek indokolják, hogy egy magas hozzáadott értékű szakmacsoport esetében a kiszámítható előmeneteli rendszert felváltsák egy jóval kiszolgáltatottabb helyzetet teremtő rendszerrel – az indoklás közgyűjtemény, nincs válasz – az miértre.” „A könyvtárosok fizetését – teszi hozzá Barátné Hajdu Ágnes – akkor is az államnak kell fizetnie. Most mennyivel jobb az államnak az, ha nem fog jubileumi pénzt adni, vagy eltörlik a pótszabadságát valakinek?”

Új szervezeti formák

A javaslat indoklásában egy rövidke mondat utal arra is, hogy „az átalakítás új szervezeti formák kidolgozását is megkívánja”. „Eszterint ezeknek a közgyűjteményeknek, közművelődési intézményeknek át kell alakulniuk gazdasági társasággá, mert akkor tudnak a munka törvénykönyve alá tartozó munkatársat alkalmazni” – vonja le a következtetést Papp Katalin. Mint mondja, hasonló folyamat zajlott korábban a műemlékvédelemben, a szakoktatóknál, illetve az előadó-művészeti szféra egy részében is, de a közgyűjtemények esetében szerinte ez további kérdéseket is felvet. „En személy szerint a Széchenyi Ferenc óta gyarapodó teljes nemzeti közgyűjtemény is félttem a várható helyzetben.” Bereczki Ibolya arra is rámutat, hogy a „munka törvénykönyve alapvetően nagyon általános szabályozást tartalmaz. Meg kell találni azokat a speciális szabályokat, amelyekkel a közszolgáltatásigot, a kulturális vagyonnak a védelmét is biztosítani lehet.”

Papp Katalin szerint intézményi összevonások is várhatók, amire már akkor is voltak példák, amikor még 2013-ban L. Simon László javaslatára megszüntették a megyei múzeumi rendszert, és az önkormányzatokra tolták a múzeumok fenntartását. Az utóbbi években

több példa volt arra is, hogy önkormányzatok nonprofit kft. keretében – kisebb településeken összevonva – működtették a helyi intézményeket, és így a közművelődési szakemberek a munka törvénykönyve szerint dolgoznak.

Bár az intézmények normatív támogatásáról nem rendelkezik a javaslat, az átalakítás a profitorientáltabb hozzáállás követelményét is előrevetíti. „Hozzáteszem, hogy azért semmi új nincs a nap alatt, voltak olyan városok is, ahol kikötötték, hogy annyi támogatást adnak a könyvtárnak, amennyi bevételt ők maguk hoznak, aztán visszakoztak. Nekünk könyvtárosoknak a köz pénzből alapvetően ingyenes szolgáltatásokat kell nyújtanunk, ez határozott meggyőződésem.” Amúgy a 90-es évektől egyre inkább elvárás lett a fenntartók részéről, hogy a közgyűjtemények „termeljenek” va-

lamilyen hasznot, növeljék saját bevételeiket akár termék kiadásával, régészeti feltárások végzésével vagy műtárgykecsónézzel, és ez részben sikerült is, „de a kultúra soha nem lesz rentábilis, egy múzeum, könyvtár, levéltár soha nem fog tudni annyit »termelni«, hogy teljes mértékben fenntartsa saját magát”.

A KKDSZ úgy tudja, az Emmi szövetségesként nyerte meg a szakmai szervezetek egy részét is, amelyek egyetértettek a kormányzattal abban, hogy a közgyűjteményi intézményhálózat megérett az átalakításra. Am a törvényjavaslatnak, a közalkalmazotti státus elvételének legfőbb oka leginkább a létszámcsökkenés lehet, és Papp Katalin politikai tisztogatástól is tart: „Ma még nem olyan könnyű, és drágább is egy közalkalmazottat elbocsátani, mint ha a munka törvénykönyve alá tartozik

valaki, pedig nem sok kedvezmény maradt már a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvényben.” Szerinte a félelmei megalapozottságára utal az is, hogy bekerült a törvényjavaslatba az a passzus, hogy a múzeumoknak, könyvtáraknak, közművelődési intézményeknek és közösségi színtereknek „az Alaptörvényben rögzített alapelvek mellett” kell elköteleződnie. „Így politikailag is lehetőség lesz arra, hogy ha valaki nem megfelelő, akkor másnap elküldjék. Azelőtt a kulturális törvény kimondta a politikamentességet” – emlékeztet. Bereczki Ibo-lya pedig abban bíz, hogy a kulturális terület döntéshozói – beleértve az önkormányzati múzeumok fenntartóit is – alaposan mérlelelik, hogy a múzeumi területen szükségeseke a megszorítások.

Fazekas Zsuzsanna